
ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

УДК 502.13/14

ЕКОЛОГІЧНА ПАСПОРТИЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ

В. Л. Акуленко, канд. екон. наук, доцент;

І. О. Пригара, канд. екон. наук

Шосткинський інститут Сумського державного університету,

вул. Гагаріна, 1, м. Шостка, 41100, Україна

E-mail: info@ishostka.sumdu.edu.ua

У статті екологічний паспорт розглядається як специфічний інструмент активізації екологічного аудиту. Визначено цілі екологічного паспорта в контексті розвитку екологічного аудиту. Сформовані функції екологічного паспорта.

Ключові слова: екологічний аудит, екологічний паспорт, імплементація, природокористувач, розвиток.

Постановка завдання. Ігнорування сьогодні екологічних проблем, подальше відкладання їх радикального вирішення на майбутнє призведе до виснаження економічних ресурсів і врешті до втрати Україною перспектив сталого розвитку. Необхідно розуміти, що потенціал країни визначається не її сьогоденними можливостями, а здатністю до відтворення і примноження цих можливостей. Тому капіталовкладення в якісне навколишнє середовище і відновлення природних ресурсів є прибутковими з погляду майбутніх перспектив.

Як член СОТ Україна повинна довести право на це адекватними зобов'язаннями і діями, зокрема це стосується запровадження заходів з охорони навколишнього середовища. Дієвим інструментом регулювання якості навколишнього середовища є екологічний аудит, запроваджуючи який, Україна не лише декларує своє право на входження до європейської спільноти, а й підтверджує свої наміри практичними діями.

Виклад основного матеріалу. Отже, екологічний аудит може розглядатися як один із нових сучасних управлінських інструментів, що дозволяє ефективно регулювати еколого-економічні відносини з дотримання вимог екологічної безпеки суб'єктом економічної діяльності в умовах, коли технологічний процес передбачає застосування природних ресурсів (надр) або пов'язаний зі специфікою гірничого виробництва та небезпечністю життєдіяльності на рівні ландшафту та у підземних умовах,

а також із точки зору використання екологічного аудиту територій регіонів, міст, районів у якості інструменту екологічної політики [1].

Комплексні екологічні вимоги за кожним суб'єктом економічної діяльності описуються та конкретизуються у його екологічному паспорті, тобто нормативно-технічному документі, який вміщує дані з використання природних та вторинних ресурсів і дані з визначення впливу його виробництва на навколишнє природне середовище.

Екологічний паспорт розробляється суб'єктом економічної діяльності, узгоджується з територіальними органами і вміщує основні показники виробництва, а саме: обсяг промислового виробництва, технологічний процес виробництва, витрати сировини та матеріалів за видами продукції, характеристику готової продукції. Крім того, в екологічному паспорті повинні бути відображені проекти розрахунків допустимих викидів, дозвіл на природокористування, паспорт газо- та водоочисних споруд і установок з утилізації та використання відходів, форми державної статистичної звітності згідно з діючим законодавством.

Відзначимо, що значною проблемою сучасного еколога-економічного аудиту в Україні є недостатня розробленість екологічних критеріїв оцінки діяльності підприємств та відображення інформації в екологічних паспортах.

Саме екологічна паспортизація є специфічним інструментом екологічного обліку та контролю індивідуальних характеристик різних суб'єктів економічної діяльності для підготовки управлінських рішень. Якщо облік природних ресурсів набирає розвинених форм у вигляді кадастрів природних ресурсів, то облік екологічних характеристик суб'єктів господарювання потребує адекватного інформаційного забезпечення для повноцінного врахування їх впливу на такі природні ресурси. Основою екологічного обліку та аудиту суб'єктів господарювання повинен стати екологічний паспорт підприємства [2].

Доречно згадати, що ще у 1990 р. було прийнято державний стандарт СРСР ГОСТ 17.0.0.04-90 і розроблено методичні вказівки щодо заповнення та ведення екологічного паспорта промислового підприємства. Згідно з цим документом екологічний паспорт підприємства – документ, що ведеться суб'єктом господарювання, діяльність якого пов'язана з використанням природних ресурсів або негативним впливом на довкілля, і містить комплекс відомостей про раціональність використання ним природних ресурсів, ступінь впливу на навколишнє середовище (із зазначенням норм впливу та розміру платежів за забруднення навколишнього природного середовища) [3].

Необхідно відзначити, що сьогодні урядом України здійснено певні кроки у напрямку впровадження паспортизації суб'єктів господарювання (за екологічними характеристиками). Так, Постановою Кабінету Міністрів України «Про створення Урядової інформаційно-аналітичної системи з питань надзвичайних ситуацій» було затверджено Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів від 18.12.2000 р. № 338. Це Положення визначає загальні засади паспортизації потенційно небезпечних об'єктів для створення загальнодержавного реєстру їх техногенного та природного характеру як складової частини Єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру [2].

За змістом екологічну паспортизацію об'єктів можемо визначити як здійснюване суб'єктом господарювання збирання узагальнених за спеціально встановленою методикою даних про екологічні критерії та показники діяльності об'єкта, використання ним природних ресурсів, ступінь потенційної небезпеки для навколишнього природного середовища [4].

На основі [5], визначимо цілі екологічної паспортизації в контексті розвитку екологічного аудиту:

– визначення та фіксування якісних та кількісних характеристик діяльності в сфері природокористування (використання енергії, палива, сировини), а також якісних та кількісних характеристик забруднення навколишнього природного середовища викидами, стоками, відходами, випромінюванням та ін.;

– одержання даних та показників підприємства в сфері природокористування і забруднення довкілля, які дозволяють аналізувати використовувані підприємством технології та обладнання порівняно з кращими вітчизняними і зарубіжними зразками, а також відомості про шкоду, що завдається підприємством.

У зв'язку з вищезазначеним вважаємо за доцільне навести, що відповідно до міжнародних стандартів сучасний екологічний паспорт природокористувача повинен містити такі принципові моменти:

1) перехід від вивчення наслідків (тобто поточного реального стану навколишнього середовища) до детального диференційованого аналізу причин (ситуації щодо кожного підприємства окремо та за групами підприємств);

2) перехід від з'ясування загального обсягу викидів до питомих показників, що належать до одиниці виробленої продукції і співвідносяться з найкращими досягнутими показниками у цій галузі.

На нашу думку, будь-яке екоаудиторське дослідження стану підприємства доцільно розпочинати з аналізу правильності заповнення та ведення його екологічного паспорта, оскільки саме екологічний паспорт є нормативно-економічним документом, який містить усі необхідні параметри, що допомагають керівництву підприємства раціонально використовувати природні або вторинні ресурси, оцінювати вплив виробництва на навколишнє середовище.

За результатами екологічної паспортизації підприємств спеціалісти повинні оцінювати вплив відходів забруднювальних речовин на навколишнє природне середовище та здоров'я населення, а також визначати плату за природокористування і плату за забруднення довкілля. Результати екологічного аудиту повинні бути занесені в окремі розділи екологічного паспорта для формування історичної довідки про стан охорони навколишнього середовища та ведення господарської діяльності відповідно до екологічного законодавства.

Екологічний паспорт повинен сприяти виконанню принципів екологічної безпеки, впроваджувати в життя тезу «передбачати і запобігати». У разі порушення екологічного законодавства історія порушень повинна бути зафіксована в екологічному паспорті з тим, щоб «виявляти та виправляти» ситуацію, яка склалася.

На наш погляд, імплементація процедур екологічного аудиту на основі екологічного паспорта здатна сприяти розвитку ринку екологічного аудиту. Саме в екологічному паспорті зацікавлені особи можуть знайти необхідну

інформацію щодо стану охорони довкілля (керівництво регіону, органи місцевого самоврядування, спеціально уповноважені органи з охорони навколишнього середовища, потенційні інвестори, різні верстви суспільства).

Також екологічні паспорти дозволяють установлювати гранично допустимі для підприємства норми викидів, відходів забруднювальних речовин, планувати природоохоронні заходи та оцінювати їх ефективність; здійснювати експертизу проектів реконструкції підприємств; контролювати та оцінювати рівень дотримання підприємствами законодавства, норм та правил у галузі охорони природи; реалізовувати заходи щодо підвищення ефективності використання природних ресурсів, енергії та вторинних ресурсів [5].

З огляду на вищезазначене можна стверджувати, що екологічний паспорт, що відображає результати екологічного аудиту, виконує такі функції:

- інформативну (забезпечує рівень доступу до екологічної, соціальної та економічної інформації, врахування екологічного чинника в загальній структурі економіки підприємства, формування системи еколого-економічних показників діяльності);
- ідентифікаційну (забезпечує формування бази даних підприємств, які пройшли екоаудит, формування банку даних з природоохоронних та ресурсозберігаючих технологій, виявлення підприємств, які постійно порушують екологічні нормативи);
- аналітичну (може додатково до інших форм бути формою звітності для будь-якого рівня управління, може сприяти аналізу тенденцій розвитку підприємства та вироблення пропозицій як обов'язкових для виконання, так і рекомендаційного характеру);
- організаційно-економічну (забезпечує аналіз застосування економічних методів управління екологічною діяльністю, дозволяє визначити економічну ефективність екологічного аудиту).

На сьогодні особливої актуальності набуває проблема розробки методики аудиту екологічного паспорта природокористувача (суб'єкта економічної діяльності), оскільки результати еколого-економічного дослідження екологічних паспортів стають все більш необхідними для учасників економічних відносин (насамперед при міжнародному співробітництві).

Висновок. Отже, екологічний аудит як елемент забезпечення права власності є дуже важливим для економіки тому, що дозволяє зменшити комерційний та інформаційний ризики, безпосередньо пов'язані з прийняттям управлінського рішення керівництвом, власниками, інвесторами. Він є доцільним при дослідженні дотримання податкового законодавства зі зборів за забруднення навколишнього природного середовища та платежів до бюджету, при прийнятті рішення про надання банками та страховими компаніями кредитів, позик або страхового полісу, при приватизації, продажі, злитті та інших операціях із компаніями, а також для цілей достовірної оцінки активів суб'єкта економічної діяльності (особливо тих, які займаються видами діяльності з підвищеним екологічним ризиком).

SUMMARY

ECOLOGICAL CERTIFICATION IN THE CONTEXT OF INTENSIFIED ENVIRONMENTAL AUDIT

*V. L. Akulenko, PhD. Econ., Associate Professor;
I. O. Prygara, PhD. Econ.*

*Shostka Institute of Sumy State University,
1 Gagarina St., Shostka, 41100, Sumy region, Ukraine
E-mail: info@ishostka.sumdu.edu.ua*

The article examines the ecological passport as a specific tool for an environmental audit activation; it determines the aims of the ecological passport in the context of the environmental audit. The authors have formed specific functions of the ecological passport.

Keywords: *ecological audit, ecological passport, implementation, natural resources, development.*

РЕЗЮМЕ

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ПАСПОРТИЗАЦИЯ В КОНТЕКСТЕ АКТИВИЗАЦИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО АУДИТА

*В. Л. Акуленко, канд. экон. наук, доцент;
И. А. Пригара, канд. экон. наук*

*Шосткинский институт Сумского государственного университета,
ул. Гагарина, 1, г. Шостка, 41100, Украина
E-mail: info@ishostka.sumdu.edu.ua*

В статье экологический паспорт рассматривается как специфический инструмент активизации экологического аудита. Определены цели экологического паспорта в контексте развития экологического аудита. Сформированы функции экологического паспорта.

Ключевые слова: *экологический аудит, экологический паспорт, имплементация, природопользователь, развитие.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Галушкіна Т. П. Економічні інструменти екологічного менеджмента: теорія і практика / Т. П. Галушкіна – К. : ІПРиЕАІ НАН України, 2000. – 280 с.
2. Гуров О. І. Екологічний паспорт сільськогосподарського підприємства як інструмент ефективного використання земель / О. І. Гуров // Вісник СНАУ. Серія «Екологія та менеджмент». – 2010. – Вип. 5/1. – С. 134–139.
3. Лозанський В. А чи не час згадати про екологічні паспорти? / В. Лозанський // Дзеркало тижня. – 09.09.2006. – № 34. – С. 12–19.
4. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 720 с.
5. Джигирей В. С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища : навчальний посібник / В. С. Джигирей. – К. : Знання, 2006. – 319 с.

Надійшла до редакції 21 жовтня 2015 р.